

LOUISE BRUIT ZAJDMAN, PAULINE SCHMITT PANTEL, *Die Religion der Griechen: Kult und Mythos*. Aus dem Französischen übertagen von Andreas Wittenburg. Beck, München, 1994.

Првото издание на книгата *Религијата на Грците: култ и мит* на авторките Ј. Б. Цаидман и П.Ш. Пантел се појавува во Париз 1991 година. Преводот на германски јазик, за кој станува збор во овој приказ, има обем од 256 страници и содржина сегментирана во неколку глобални поглавја:

- Вовед: Како треба да се започне проучувањето на религијата на грчките полиси? 9–26.
- Прв дел: Култните обичаи 29–140.
- Втор дел: Системиите на прикажување на божеството 143–226.
- Заклучок 227–229.
- Дополток 235–256.

Наслов од типот Грчка религија делува заводливо, но е прилично непрецизен кога се познаваат темпоралните рамки на оваа културолошка појава. Веројатно од потребата да се избегнат извесни недоразбирања и отстранат можните априорни квалификации за претенциозноста на текст со ваков наслов, авторките го додале експликативниот поднаслов *Култ и мит*. Всушност терминот религија само формално (во насловот) ги обединува овие два феномена органски сраснати со спонтано проникнатите световно-свети аспекти на животот на античките грчки полиси. Кога се зборува за грчка „религија“ се мисли на култот како религиозна пракса и на митот како една литерарна форма која нема обврска (или, барем ние немаме доволно аргументи) да биде артикулација на извесен религиозен систем. Дека има прилично наталожени недоразбирања и наследени предрасуди кои ја обременуваат оваа тема знаат и авторите на оваа книга па затоа уште на самиот почеток, во Воведот прават обид да укажат на некои од нив, а некои и да разрешат. Според тоа воведот во овој случај ги надминува рамките на упатство во конкретниот текст и станува инструкција за корегирано истражување на една атрактивна област од античката грчка историја. Проучувањето на грчката „религија“, препорачуваат авторите, ќе го спасиме од силувани факти ако ја одбегнеме модернизацијата на античките појави, ако обимот и содржината на одредени клучни термини, поими и категории ги сообразиме со автентичните димензии што тие ги имаат во антиката. Собирањето на податоците *ad fontes* го минимизира ризикот од заскитување во современи аналогии и го остава проблемот отворен за нови и различни толкувања во стремежот кон автентичното. Респектирањето на изворите е посведочено со присуството на извадоци од автентични антички текстови кои го проникнуваат авторскиот текст а имаат функција да илустрираат извесна религиозна активност или да покажат некаков митски запис. Покрај текстови од антички автори во оваа книга се поместени и извадоци од книги, студии и написи на современи знајци со углед во одредени области кои се обработуваат овде а со функција да потврдат и зацврстат одредени заклучоци на авторите.

Во тематската целина Култни обичаи што се обработува во првиот дел прилично детално се прикажани сите елементи на култот. Тоа значи: обредот, разните видови на жртвување, молитвите, извршителите на религиозната пракса, односно свештениците и свештеничките посебно; потоа следи опис на култните места, на светилиштата и храмовите. Посебно поглавје во овој дел е посветено на односот на религијата и животот во полисот. Обрабатен е социјалниот, политичкиот и економскиот аспект на култот како колек-

тивна религиозна пракса која се осмислува токму низ различните облици на заедничко живеење во полисот и во други поситни колективитети познати на грчкото античко општество (оикос, деми, фили). Како пример на жива култна активност во текот на целата година посочен е култниот календар на Атина и опишани се некои карактеристични елементи (поворки, жртвувања, натпревари). Панхеленските култови е поглавје во кое се претставени оние светилишта и култови врзани за нив и одреденото божество кои имале подеднакво значење за сите полиси од територијата на античка Грција. Прикажана е Олимпија и познатите натпревари, Делфи и енигмата на пророкувањето, потоа Епидурус и исцелителската вештина на Асклепиј. Во истото поглавје направен е обид за сопствен придонес кон расветлувањето на вечно затемнетата тема на елевсинските мистерии.

Системите на прикажувањето на божеството е втората глобална тема во ова дело која се обработува низ три парцијални проблеми организирани во текстот како три поглавја:

1. Митови и митологија
2. Една политеистичка религија
3. Облици на сликовито претставување

Во првото поглавје, на самиот почеток даден е сосем краток преглед на различни пристапи кон митологијата а потоа се обработени некои видови на митови и митолошки целини: космогониј, теогониј, митови за жртвувања. Овде е особено богато присуството на извадоци од текстови на антички автори меѓу кои се разбира доминира основниот извор на податоци за грчката митологија – Хесиод. Второто поглавје ги поставува проблемите на една политеистичка религија; видовете на артикулирана божествена моќ (богови, дајмони и херои), разните облици на организирање на пантеон и нивната динамична структура која овозможува множење на членови на божјата заедница и мултиплицирање на нивните функции. Токму ваквото перпетуирано растење, што е особено на грчкиот пантеон, го прави истиот непрегледен во чинителите и заплеткан во релациите систем на божествени манифестации. Сливовитото прикажување на овие многуразлични божествени претстави е тема на третото поглавје од вториот дел и воедно последена која се обработува во ова дело.

Додатокот содржи: Библиографија, Мал лексикон на богови, херои и митолошки ликови и Глосар. Глосарот и Лексиконот, каде покрај одредениот обработен поим стои и страницата каде тој се јавува во авторскиот текст, до некаде го надокнадуваат отсуството на Индекс во оваа книга.

Навистина делува импресивно и некако преамблициозно бројот на теми кои се застапени во дело со вака скромни димензии. Но веројатно се скромни и намерите. Книгата е напишана од професори кои предаваат античка историја и наменета за студенти на оваа или други области на кои им се потребни систематизирани основни познавања од грчкиот култ и мит. Во таа смисла, како дело што ги организира во еден доследно логично изграден систем сите потребни теми за разглобување на проблемот со проблематичен наслов грчка религија и како дело што ориентира и инстурира во нивното аргументирано последователно иследување оваа книга во целост ја остварува својата функција. Понатамошни и позадлабочени елаборации на овие прашања треба да се бараат на друго место.